

Handlingsplan

- mot negativ sosial kontroll,
tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

2024-2028

Innhold:

1. Innledning
2. Definisjoner, hva er sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse?
3. Tegn og faresignaler på negativ sosial kontroll, mulig tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.
4. Når har du plikt til å handle?
5. Ved bekymring, hva gjør jeg?
6. Tiltak i kommunen
7. Kontaktinformasjon, offentlige og frivillige organisasjoner.

1. Innledning

Friheten til å bestemme over eget liv er grunnleggende i vårt samfunn. Likevel ser vi gjentatte eksempler på hvordan denne friheten innskrenkes. Noen barn, unge og voksne blir utsatt for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse fra mennesker som skulle gitt dem trygghet.

Regjeringen har siden 2020 anbefalt at alle offentlige etater har rutinebeskrivelser for informasjon og varsling mellom etater i saker som gjelder negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Hensikten er å veilede ansatte i hvordan og i hvilke tilfeller de skal informere, følge opp og varsle andre offentlige etater i saker om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Det er også viktig for at de ansatte skal kunne oppfylle plikten de har etter norsk lov.

Målgruppen er alle ansatte i Nome kommune som i sitt virke møter familier som er eller kan være utsatt for, eller være utøver av, negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

2. Definisjonen av sentrale begreper

Definisjonene er hentet fra regjeringens handlingsplan [Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold 2021-2024](#).

NEGATIV SOSIAL KONTROLL

Negativ sosial kontroll forstås som press, oppsyn, trusler eller tvang som systematisk begrenser noen i sin livsutfoldelse eller gjentatte ganger hindrer dem i å treffe selvstendige valg om eget liv og fremtid.

Dette gjelder for eksempel den enkeltes selvbestemmelse over egen identitet, kropp og seksualitet, frihet til å velge venner, fritidsaktiviteter, religion, påkledning, utdanning, jobb, kjæreste og ektefelle, og til å be om helsehjelp.

I vurderingen av om et handlingsmønster utgjør negativ sosial kontroll, skal det tas hensyn til den kontrollerte partens alder og utvikling, samt til prinsippet om barnets beste.

Negativ sosial kontroll kan for eksempel bli utøvet dersom en familie er redd for å tape anseelse eller ære fordi en sønn eller datter ikke oppfører seg etter gjeldende verdier og normer. Formålet er å korrigere og sanksjonere atferden, slik at vedkommende innordner seg familiens og omgivelsenes normer og regler.

Hvilke konsekvenser kontrollen påfører den enkelte, er avhengig av hvordan vedkommende opplever kontrollen, og i hvilken grad kontrollen påfører henne eller ham skyld og skam.

Negativ sosial kontroll er ikke knyttet til en bestemt religion eller nasjonalitet.

VOLD

Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil (Per Isdal). Det finnes mange ulike former for vold, dette er de vanligste: fysisk vold, psykisk vold, seksuell vold, materiell vold, økonomisk vold, latent vold, digital vold, strukturell vold, oppdragervold, omsorgssvikt, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, og negativ sosial kontroll.

ÆRESRELATERT VOLD

Æresrelatert vold forstås her som vold utløst av familiens eller gruppens behov for å ivareta eller gjenopprette ære og anseelse. Dette forekommer i familier og grupper hvor individet forventes å innordne seg kollektivet, og hvor patriarkalske æresnormer står sterkt. Alle familiemedlemmene har et ansvar for at familien og gruppen har et godt rykte. Jenter og kvinner er særlig utsatt fordi familiens eller gruppens ære er knyttet til kontroll av kvinners seksualitet, og fordi uønsket adferd kan påføre hele familien eller gruppen skam.

Æresrelatert vold kan omfatte flere handlinger som negativ sosial kontroll og tvangsekteskap, men også andre voldsuttrykk som nedverdigelser, trusler, utstøtelse og annen psykisk vold, fysisk vold og drap.

TVANGSEKTESKAP

Tvangsekteskap forstås her som ekteskapsinngåelse der en eller begge ektefellene ikke har mulighet til å velge å forbli ugift uten å bli utsatt for vold, frihetsberøvelse, annen straffbar eller urettmessig atferd eller utilbørlig press.

Tvangsekteskap er en form for vold i nære relasjoner og kan i praksis også innebære at den enkelte ikke har mulighet til å bryte en forlovelse eller et inngått ekteskap, eller velge en partner på tvers av familiens ønsker, uten å bli utsatt for represalier.

Tvangsekteskap kan ha ulike forløp. Noen unge kan bli utsatt for tvangsekteskap etter lengre tid med økende negativ sosial kontroll. Andre opplever å bli tvangsgiftet uten å ha vært utsatt for negativ sosial kontroll under oppveksten.

Tvangsekteskap gjennomføres både i Norge og i utlandet, men de fleste tvangsekteskap skjer under ferieopphold i utlandet. Det er svært vanskelig for norske myndigheter å hjelpe utsatte personer som befinner seg i utlandet.

KJØNNSLEMLESTELSE

I den norske lov er kjønnslemlestelse av jenter forbudt, mens rituell omskjæring av guttebarn er lov så lenge det er helsepersonell til stede.

Kjønnslemlestelse, eller kvinnelig omskjæring, forstås som ulike typer av inngrep som skader en kvinnes kjønnsorgan, og som kan ha store fysiske og psykiske konsekvenser for den som er utsatt. Kjønnslemlestelse kan blant annet føre til infeksjoner, kroniske smerter, seksuelle problemer, fødselskomplikasjoner og økt fare for dødfødsler.

Kjønnslemlestelse er særlig utbredt i enkelte afrikanske land og i noen land i Midtøsten. Det finnes ikke sikre tall på omfanget av kjønnslemlestedede som bor i Norge, men en andel gruppe jenter og kvinner som har innvandret fra Eritrea, Etiopia, Gambia, Sudan og Somalia er blitt kjønnslemlestet før de flyttet til Norge.

Praksisen er en sosial norm som bygger på en rekke kulturelle og sosiale forestillinger. Det kan handle om seksualitet, tilhørighet, estetikk, kjønn og religion.

Det er grunn til å tro at kjønnslemlestelse av barn og unge også kan forekomme i forbindelse med utenlandsreiser, men dette er det lite kunnskap om.

UFRIVILLIG OPPHOLD I UTLANDET

Noen barn, unge og ektefeller blir tatt med til utlandet mot sin vilje og/eller holdes tilbake ved feriens slutt. Motivene bak slike opphold varierer. Det kan blant annet handle om et ønske om å styrke barnas tilhørighet til foreldrenes kultur, eller at de skal gå på skole i utlandet. Det kan også handle om behovet for å beskytte familiens ære ved å ta en ungdom bort fra for eksempel en kjæreste, å forhindre «fornorsking», tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, foreldretvist, økonomi, få barn eller ungdom ut av et dårlig miljø, eller unnsnippe barnevern/politi.

3. Tegn og faresignaler på negativ sosial kontroll, mulig tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Det er ulike grader av negativ sosial kontroll. Selv om negativ sosial kontroll bryter med individets rettigheter, er det ikke nødvendigvis straffbart. I noen tilfeller kan kontrollen være så sterk at den bryter med den enkeltes rettigheter, fastsatt blant annet i barnekonvensjonen og norsk lov.

Grupper som kan være særlig utsatte er innvandrere fra kollektivistiske samfunn, krysskulturelle barn, unge og voksne, LHBTIQ+-personer (lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, interkjønn, skeiv eller ikke-binære), personer med psykisk utviklingshemning, og personer som lever i lukkede trossamfunn.

Under følger lister over tegn på at jenter og gutter kan være utsatte for negativ sosial kontroll. En del av tegnene er også gjeldende for mann og dame. Vær bevisst at dette kan også være tegn på andre former for vold, kontroll, omsorgssvikt eller andre utfordringer.

Tegn på at jenter kan være utsatt for negativ sosial kontroll:

- Jenta opplever restriksjoner på hvem hun kan omgås med i familien, i nabolaget, på skolen og hvilke venner hun får lov å ha.
- Jenta får ikke lov til å delta på fritidsaktiviteter.
- Jenta nektes å delta på aktiviteter som leksehjelp, gymnastikk, svømming og leirskole.
- Jenta skifter klær på vei til skolen.
- Jenta får ikke lov å ha kontakt med gutter.
- Jenta får ikke lov å ha kontakt med etnisk norske barn.
- Brødre følger med på jentas oppførsel når de er på skolen.
- Jenta hentes hver dag av foreldre eller søsken med en gang skoledagen er over.
- Jenta endrer atferd fra aktiv/deltakende til passiv/innesluttet eller motsatt.
- Jenta uttrykker ønske om å flytte hjemmefra fordi foreldrene er strenge.
- Jenta har hemmelige kjærester.
- Jenta lever et dobbeltliv.
- Jenta har lengre fravær fra skole/opplæringen.
- Det er søkt om lengre ferier.
- Jenta opplever trusler om vold og ekskludering
- Jenta er utsatt for fysisk og/eller psykisk vold
- Jenta frykter for å bli presset inn i et ufrivillig ekteskap
- Jenta har usikkerhet og engstelse for å bli etterlatt i utlandet mot sin vilje
- Krangel innenfor egen familie eller mellom familier

Tegn på at gutter kan være utsatt for negativ sosial kontroll:

- Gutten opplever restriksjoner for hvem han kan ha som venner, hva han kan gjøre på fritiden og hvem han skal gifte seg med.
- Gutten bruker mye tid på å følge med på sin søster eller kusine.
- Gutten endrer atferd fra aktiv/deltakende til passiv/innesluttet eller motsatt.
- Gutten uttrykker ønske om å flytte hjemmefra fordi foreldrene er strenge.
- Gutten har hemmelige kjærester.
- Gutten er redd for å dra hjem.
- Gutten lever et dobbeltliv.
- Gutten har lengre fravær fra skole/opplæringen.
- Det er søkt om lengre ferier.
- Gutten opplever trusler om vold og ekskludering
- Gutten er utsatt for fysisk og/eller psykisk vold
- Gutten frykter for å bli presset inn i et ufrivillig ekteskap
- Gutten har usikkerhet og engstelse for å bli etterlatt i utlandet mot sin vilje
- Krangel innenfor egen familie eller mellom familier

Når det gjelder signaler på at spesielt kjønnslemlestelse kan komme til å skje, samt tegn og symptomer på at kjønnslemlestelse har funnet sted, er [Veiviseren om kjønnslemlestelse](#) utarbeidet av NKVTS et godt verktøy.

4. Når har du plikt til å handle:

Hvis en ansatt vet eller tror at noen er eller står i fare for å bli utsatt for vold eller frihetsberøvelse, har man en unik mulighet til å hjelpe. Man kan også ha en lovpålagt plikt til å forsøke å avverge at det skjer. En person kan være ofre for vold og overgrep eller stå i fare for å bli det, men det kan også være saker der en person selv er eller kan bli overgriper.

TAUSHETSPLIKT

Alle ansatte i kommunen må skrive under på en taushetserklæring om alle forhold som ikke skal formidles til uvedkommende. Generelt er dette regulert i forvaltningsloven §13. Ved noen hendelser og forhold vil meldeplikt/opplysningsplikt og avvergingsplikt kreve at det blir gjort unntak fra taushetsplikten.

OPPMERKSOMHETSPLIKT

Etter opplæringsloven § 15-3 første ledd, friskoleloven § 7-4 første ledd og helsepersonelloven § 30 første ledd skal de ansatte i skolen og helsepersonell i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten, en oppmerksomhetsplikt. Dette gjelder også integreringsloven § 49 og introduksjonsloven § 26 a-1 første ledd.

Oppmerksomhetsplikten i seg selv utløser verken en rett eller en plikt til å gi opplysninger til barnverntjenesten, men ved at de ansatte er oppmerksomme kan de oppdage forhold som kan utløse meldeplikten.

MELDEPLIKT OG OPPLYSNINGSPLIKT TIL BARNEVERNET

Etter barnevernloven § 6-4 første og annet ledd har offentlig ansatte meldeplikt og opplysningsplikt til barnevernet når det er grunn til å tro at barn under 18 år blir mishandlet eller utsatt for alvorlig omsorgssvikt, herunder tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Denne bestemmelsen er også gitt i andre særlover, blant annet opplæringsloven § 15-3, friskoleloven § 7-4, helsepersonelloven §33, integreringsloven § 49 og introduksjonsloven § 26 annet ledd, bokstav b). Meldeplikten går foran lovbestemt taushetsplikt. Det er tilstrekkelig med en begrunnet bekymring eller mistanke for å melde bekymring til barnevernstjenesten. Dersom man er usikker på om det bør meldes bekymring, kan man drøfte saken anonymt med barneverntjenesten.

I noen vold- og overgrepssaker kan det være avgjørende for å beskytte barnet at foreldrene ikke blir informert. Man bør derfor ikke informere foreldre eller foresatte om sin bekymring uten at det er avklart med politi eller barnevern.

AVVERGINGSPLIKT

Saker knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse kan true menneskers liv eller helse. Dette innebærer at også avvergeplikten etter straffeloven § 196 kan være utløst. Det å melde bekymring til barnverntjenesten og/eller å varsle politiet vil kunne avverge at en person utsettes for alvorlige straffbare handlinger. Dersom en ansatt får kjennskap til at en person står i fare for å bli utsatt for tvangsgifte eller kjønnslemlestelse, har den ansatte en plikt til å varsle. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt. Brudd på avvergingsplikten, det vil si at man ikke har prøvd å avverge, kan medføre straffeansvar.

5. Ved bekymring, hva gjør jeg?

Mistenker du at en person er eller er i fare for å bli utsatt for negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap og/eller kjønnslemlestelse?

For å vurdere om situasjon er akutt, kartlegg følgende:

- Er det fysisk eller annen form for vold i bildet?
- Er situasjonen stabil eller eskalerende?
- Er situasjonen slik at personen ikke kan gå hjem uten fare for alvorlige konsekvenser?
- Er det fare for at personen kan bli utsatt for vold, tvunget med til utlandet, bli kjønnslemlestet og/eller utsatt for tvangsekteskap i umiddelbar fremtid?

Dersom personen er i en akutt situasjon

1. Varsle din leder umiddelbart.
2. Varsle umiddelbart politiet, samt til barnevernet/barnevernvakta når det gjelder barn under 18 år.
3. Kontakt Kompetanseteamet hvis du trenger råd og veiledning om bl.a.:
 - Hvordan kartlegge situasjonen til den utsatte
 - Hvordan samtale med den utsatte, og/eller den utsattes foreldre/familie
 - Hvilke (andre) instanser som bør involveres i saken

Dersom situasjonen ikke er akutt:

1. Hvis de ansatte som er bekymret/har mistanke vanligvis har samtaler og kontakt med de det gjelder, bør de først forsøke å avverge ved å etablere et samarbeid med utsatt og familien. Ansatte som vanligvis ikke har samtaler med familien, bør heller melde bekymring til barnevernet. Relasjon og tillit er en svært viktig faktor for å få til et samarbeid.
2. Avklar behovet for oppfølging.
3. Kartlegg hvilke andre instanser som allerede er involvert i saken, be om samtykke til å ta kontakt ved behov for videre oppfølging.
4. Vurder om andre i tjenesteapparatet skal involveres og få samtykke til å ta kontakt.
5. Vurder om meldeplikten er utløst, send i så fall bekymringsmelding til barnevernet.
6. Dersom situasjonen endrer seg til å vurderes som en akuttsituasjon, varsle politiet samt barnevernet/barnevernvakta når det gjelder barn under 18 år, umiddelbart.

Målet med samtalen kan være å gi informasjon, vurdere og forebygge risiko eller å vurdere behovet for – og evt. gi tilbud om – helsehjelp. Møt de aktuelle med tålmodighet, respekt og forståelse.

Aktuelle elementer å ha med seg i samtale med de aktuelle:

- Ansvarliggjør foreldre, evt. andre aktuelle.
- Hvis bekymring for ufrivillig utenlandsopphold; Sakene må løses, forankres og underbygges i Norge. Ikke inngå avtaler om oppfølging ved utenlandsreiser. Informer om at det er svært vanskelig og ofte umulig å hjelpe personer som er holdt i utlandet mot sin vilje.
- Husk at andre i familien også kan være utsatt, eks. yngre søsken/døtre.
- Se hele familien og storfamilien i helhet. Foreldre/søsken/ektemann kan være under stort press fra øvrig familie i Norge eller utlandet.

På denne hjemmesiden finner du nyttige tips og verktøy til å gjennomføre samtale med de aktuelle. Dette kan også overføres til samtaler om andre bekymringer enn kjønnslemlestelse.

<https://kjonnslemlestelse.nkvts.no/innehold/hvordan-gjennomfore-samtaler-om-kjonnslemlestelse/>

Dersom du er usikker på videre håndtering

- Kontakt lokal barneverntjeneste for samtale og drøft saken anonymt.
- Kontakt lokalt politi for anonym samtale.
- Kontakt Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse for råd og veiledning:
478 09 050 (hverdager fra kl.09.00 – 15.00) eller på e-post kompetanseteamet@bufdir.no
- Mer informasjon og samtaleverktøy finnes i [Negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold – en veileder til barnevernstjenesten](#) eller <https://kjonnslemlestelse.nkvts.no/>

Personer som ikke kommer tilbake fra reise som planlagt:

1. Kontakt din leder.
2. Forsøk å kontakte familien.
3. Kontakt barneverntjenesten i saker som omhandler personer under 18 år, eller politiet for personer over 18 år.
4. Hvis det er bekymring for at en person holdes i utlandet mot sin vilje og er utsatt for tvangsekteskap, frihetsberøvelse eller andre overgrep, skal ledelsen ta kontakt med Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll.

Ved gjennomført kjønnslemlestelse:

Skal i utgangspunktet ikke meldes bekymring til barnevern eller politi, med mindre det er visse faktorer som gjør dette nødvendig. Det kan være når: foresatte forhindrer nødvendig helsehjelp, når det er mistanke om at yngre søsken også kan være i risiko, eller når helhetssituasjonen (for eksempel ved andre former for omsorgssvikt) tilsier det.

Husk: Ved samtaler med personer som ikke forstår eller snakker norsk tilstrekkelig til å få utbytte av en samtale om sensitive temaer, er det nødvendig å bruke profesjonell tolk.

6. Tiltak i kommunen

Her er forslag til noen mulige tiltak:

- Felles fagdager for ansatte i kommunen
- Kurs, tema på foreldremøter, personalmøter og/eller planleggingsdager
- Undervisningsprogram i grunnskolen om vold og seksuelle overgrep. 2,4,6 og 9 trinn.
- Informasjon på kommunens nettside

7. Kontaktinformasjon, offentlige og frivillige organisasjoner.

- Alarmtelefonen for barn og unge, tlf: 116 111
- Barnevernstjenesten
postmottak.barnevern@intk.no / tlf: 35 95 71 50
- Barnevernvakta i Telemark
barnevernvakten@skien.kommune.no / tlf: 900 53 304

- Familiekontor
 - Familievernkontoret Øvre Telemark
familiekontoret.ovre.telemark@bufetat.no / 35068850
 - Grenland Familiekontor
Post.grenlandfk@bufetat.no / www.familieliv.no / tlf: 35505870

- Nome Helsestasjon
<https://www.nome.kommune.no/tjenester/helse-omsorg-og-sosiale-tjenester-i-nav/helsestasjon/helsestasjon-0-5-ar/>
Tlf: 35008620

- Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

https://www.bufdir.no/vold/Krisesentre_incestsentre_og_botilbud_for_utsatt_ungdom/Tvangsekteskap_og_kjønnslemlestelse/ Tlf: 47809050

- Konfliktrådet
telemark@konfliktraadet.no / tlf: 22032622
- Krisesenteret i Telemark
post@krisesenteretitelemark.no / www.krisesenteretitelemark.no / tlf: 35587100
- Minoritetsrådgivere i skolene
- Politiet, telefon 02 800
- Psykisk helse og rus for voksne i kommunen
<https://www.nome.kommune.no/tjenester/helse-omsorg-og-sosiale-tjenester-inav/psykisk-helse-rus/psykisk-helse-rus-for-voksne/>
Tlf: 95110019
- Redd barna
regionsor@reddbarna.no / www.reddbarna.no/regionsor/ / tlf: 22 990900
- Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse
www.rodekors.no / tlf: 815 55 201
- SMISO- Telemark, Senter mot incest og seksuelle overgrep i Telemark
post@smisotelemark.no / www.smisotelemark.no / tlf: 35588880
- Statens barnehus, tverrfaglig konsultasjonsteam
barnehusetsandefjord@politiet.no / www.statensbarnehus.no / 02800
- [Veiviser om kjønnslemlestelse \(NKVTS\)](#)

Kilder:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retten-til-a-bestemme-over-eget-liv/id2542163/>

https://www.bufdir.no/en/fagstotte/produkter/negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold_en_veileder_til_barnevernstjenesten/

https://www.bufdir.no/vold/Krisesentre_incestsentre_og_botilbud_for_utsatt_ungdom/Tvangsekteskap_og_kjonnsllestelse/

<https://kjonnsllestelse.nkvts.no/>

<https://www.barnevernvakten.no/>

https://www.regjeringen.no/no/dokument/dep/kd/anbud-konsesjoner-og-brev/brev/utvalgte_brev/2019/arbeidet-mot-negativ-sosial-kontroll-tvangsekteskap-og-kjonnsllestelse--beredskap-for-sommeren/id2643444/

<https://voldsveileder.nkvts.no/negativ-sosial-kontroll-tvangsekteskap-og-kjonnsllestelse/>

https://www.kompetansenorge.no/contentassets/e155ecc81dad4d2eb22698a77ca46a78/retningslinjer_for_informasjon_og_varsling.pdf

<https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/sikkerhet-og-beredskap/negativ-sosial-kontroll-og-aresrelatert-vold/ufrivillig-opphold-i-utlandet/#a186102>

<https://dinutvei.no/vold-i-naere-relasjoner/ulike-former-for-vold/>